

Briuselis, 2017 04 26
COM(2017) 251 final

Pasiūlymas

Tarpinstitucinė deklaracija dėl Europos socialinių teisių ramsčio

Europos Parlamentas, Taryba ir Komisija iškilmingai paskelbia toliau pateikiamą Europos socialinių teisių ramsčio tekstą.

EUROPOS SOCIALINIŲ TEISIŲ RAMSTIS

Preambulė

Pagal Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnį vienas iš Sąjungos tikslų yra skatinti savo tautų gerovę ir siekti Europos, kurioje vystymasis būtų tvarus, pagrįstas didelio konkurencingumo socialine rinkos ekonomika, kuria siekiama visiško užimtumo ir socialinės pažangos. Sąjunga kovoja su socialine atskirtimi ir diskriminacija bei skatina socialinį teisingumą ir apsaugą, moterų ir vyrų lygybę, kartų solidarumą ir vaiko teisių apsaugą.

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 9 straipsnį Sąjunga, nustatydamą ir įgyvendindama savo politikos kryptis ir veiksmus, privalo atsižvelgti į reikalavimus, susijusius su aukšto užimtumo lygio skatinimu, tinkamos socialinės apsaugos užtikrinimu, kova su socialine atskirtimi, taip pat aukšto lygio švietimu, mokymu ir žmonių sveikatos apsauga.

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 151 straipsnyje nustatyta, kad Sąjunga ir valstybės narės, atsižvelgdamos į pagrindines socialines teises, nustatytas 1961 m. spalio 18 d. Turine pasirašytoje Europos socialinėje chartijoje ir 1989 m. Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijoje, mano, jog tikslinga didinti užimtumą, skatinti kurti geresnes gyvenimo bei darbo sąlygas, kad palaikant jų gerėjimą būtų galima siekti jų suderinimo, deramos socialinės apsaugos, administracijos ir darbuotojų dialogo, žmogiškųjų išteklių plėtotės siekiant nuolatinio didelio užimtumo ir kovojant su socialine atskirtimi.

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 151 straipsnyje nustatyta, kad Sąjunga, atsižvelgdama į nacionalinių sistemų įvairovę, pripažįsta ir remia socialinių partnerių vaidmenį savo lygiu. Ji sudaro palankias sąlygas jų tarpusavio dialogui ir gerbia jų savarankiškumą.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, paskelbta 2000 m. gruodžio 7 d. Europos Vadovų Tarybos susitikime Nicoje, garantuojami ir skatinami įvairūs pagrindiniai principai, kurie yra labai svarbūs įgyvendinant Europos socialinį modelį. Šios Chartijos nuostatos skirtos Sąjungos institucijoms, įstaigoms ir organams, tinkamai atsižvelgiant į subsidiarumo principą, bei valstybėms narėms tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę.

Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo nustatyta Sąjungos kompetencija įvairiose srityse, be kita ko, laisvo darbuotojų judėjimo (45–48 straipsniai), įsisteigimo laisvės (49–55 straipsniai), socialinės politikos (151–161 straipsniai), administracijos ir darbuotojų dialogo skatinimo (154 straipsnis), įskaitant susitarimus, sudarytus ir įgyvendinamus Sąjungos lygmeniu (155 straipsnis), vienodo vyrų ir moterų užmokesčio už vienodą darbą (157 straipsnis), pagalbos plėtojant kokybišką švietimą ir profesinį mokymą (165 ir 166 straipsniai), Sąjungos veiklos, kuria papildoma valstybių narių politika, ir bendradarbiavimo sveikatos srityje skatinimo (168 straipsnis), ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos (174–178 straipsniai), bendrų ekonominės politikos gairių rengimo ir jų įgyvendinimo priežiūros (121 straipsnis), užimtumo gairių rengimo ir įgyvendinimo tikrinimo (148 straipsnis) ir, platesniu mastu, teisės aktų derinimo (114–117 straipsniai).

Europos Parlamentas paragino sukurti tvirtą Europos socialinių teisių ramstį, kuris sustiprintų socialines teises, darytų teigiamą poveikį žmonių gyvenimui trumpuoju ir vidutinės trukmės laikotarpiu ir padėtų kurti XXI amžiaus Europą¹. Europos Vadovų Taryba pabrėžė, kad ekonominio ir socialinio nestabilumo šalinimas yra prioritetas ir paragino sukurti perspektyvią ateitį visiems, apsaugoti mūsų gyvenimo būdą ir suteikti geresnių galimybių jaunimui.² Romos darbotvarkėje 27 valstybių narių vadovai, Europos Vadovų Taryba, Europos Parlamentas ir Europos Komisija įsipareigojo kurti socialinę Europą. Šis įsipareigojimas grindžiamas tvaraus ekonomikos augimo ir ekonominės bei socialinės pažangos skatinimo, taip pat sanglaudos ir konvergencijos principais, kartu išlaikant vidaus rinkos vientisumą³. Socialiniai partneriai įsipareigojo toliau padėti kurti darbuotojams ir įmonėms naudingą Europą⁴.

Pastaraisiais dešimtmečiais kuriant bendrąją rinką taip pat buvo kuriamas tvirtas socialinis *acquis*, kuriuo užtikrinta pažanga judėjimo laisvės, gyvenimo ir darbo sąlygų, lyčių lygybės, darbuotojų saugos ir sveikatos, socialinės apsaugos bei švietimo ir mokymo srityse. Įvedus eurą Sąjunga įgijo stabilią bendrą valiutą, kuria naudojasi daugiau kaip 340 milijonų piliečių devyniolikoje valstybių narių ir kuri palengvina jų kasdienybę ir saugo nuo finansinio nestabilumo. Be to, Sąjungai labai išsiplėtus, sudaroma dar daugiau ekonominių galimybių ir visame žemyne skatinama socialinė pažanga.

Darbo rinkos ir visuomenės greitai kinta, o globalizacija, skaitmeninė revoliucija, kintantys darbo modeliai ir visuomeniniai bei demografiniai pokyčiai sukuria ir naujų galimybių, ir naujų problemų. Įvairių valstybių narių patiriamos problemos yra panašios, kaip antai didelė nelygybė, ilgalaikis ir jaunimo nedarbas ar kartų solidarumas, tačiau jų mastas skiriasi.

Europa įrodė savo pasiryžimą įveikti finansų ir ekonomikos krizę – ėmusis ryžtingų veiksmų, Sąjungos ekonomika tapo stabilesnė, užimtumo rodikliai kaip niekad aukšti,

¹ 2017 m. sausio 19 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Europos socialinių teisių ramsčio (2016/2095(INI)).

² 2016 m. rugsėjo 16 d. Bratislavos deklaracija.

³ 2017 m. kovo 25 d. Romos deklaracija.

⁴ 2017 m. kovo 24 d. socialinių partnerių bendras pareiškimas.

o nedarbo mastas nuolat mažėja. Tačiau krizės socialinės pasekmės – nuo ilgalaikio ir jaunimo nedarbo iki skurdo grėsmės – vis dar juntamos ir jų šalinimas išlieka vienas svarbiausių prioritetų.

Viena svarbiausių Europos užimtumo ir socialinių problemų priežasčių – palyginti lėtas ekonomikos augimas, o taip yra dėl neišnaudotų galimybių dalyvauti profesiniame gyvenime ir neišnaudoto produktyvumo. Ekonominė ir socialinė pažanga glaudžiai tarpusavyje susijusios, todėl Europos socialinių teisių ramstis turėtų būti tik dalis platesnių pastangų sukurti labiau integracinį ir tvaresnį ekonomikos augimo modelį gerinant Europos konkurencingumą ir sudarant joje geresnes sąlygas investicijoms, darbo vietų kūrimui ir socialinės sanglaudos skatinimui.

Europos socialinių teisių ramsčiu nustatomos gairės, padėsiančios veiksmingai siekti užimtumo ir socialinių rezultatų sprendžiant dabartines ir ateityje kilsiančias problemas – tiesioginis jų tikslas yra patenkinti pagrindinius žmonių poreikius ir užtikrinti geresnį socialinių teisių įtvirtinimą ir įgyvendinimą.

Skirti daugiau dėmesio pažangai užimtumo ir socialinėje srityje itin svarbu siekiant padidinti ekonominės ir pinigų sąjungos atsparumą ir ją sustiprinti. Todėl Europos socialinių teisių ramstis visų pirma buvo kuriamas euro zonai, tačiau gali būti taikomas visoms pageidaujančioms valstybėms narėms.

Europos socialinių teisių ramstyje išdėstyti principai ir teisės yra gyvybiškai svarbūs sąžiningoms ir sklandžiai veikiančioms darbo rinkoms ir socialinės gerovės sistemoms XXI amžiaus Europoje. Jame pakartotinai išdėstomos kai kurios Sąjungos *acquis* jau įtvirtintos teisės. Nustatomi tam tikri nauji principai, padėsiantys spręsti problemas, kylančias dėl visuomeninių, technologinių ir ekonominių pokyčių.

Europos socialinių teisių ramstyje įtvirtinti principai taikytini Sąjungos piliečiams ir trečiųjų šalių piliečiams, teisėtai gyvenantiems ES. Kai nustatant principą minimi darbuotojai, ši sąvoka apima visus dirbančius asmenis, nesvarbu, koks jų užimtumo statusas, forma ir trukmė.

Europos socialinių teisių ramstis netrukdo valstybėms narėms ar jų socialiniams partneriams nustatyti aukštesnių socialinių standartų. Visų pirma, jokia Europos socialinių teisių ramsčio nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti ar kitaip varžanti teises ir principus, atitinkamose srityse pripažįstamus pagal Sąjungos teisę, tarptautinę teisę arba tarptautinius susitarimus, kurių šalys yra Sąjunga arba visos valstybės narės, įskaitant 1961 m. spalio 18 d. pasirašytą Europos socialinę chartiją ir susijusias Tarptautinės darbo organizacijos konvencijas ir rekomendacijas.

Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimas – bendras Sąjungos, jos valstybių narių ir socialinių partnerių įsipareigojimas ir atsakomybė. Europos socialinių teisių ramstyje nustatyti principai ir teisės turėtų būti įgyvendinami ir Sąjungos, ir valstybių

narių lygmenimis, atsižvelgiant į atitinkamas jų kompetencijas ir laikantis subsidiarumo principo.

Kalbant apie Sąjungą, Europos socialinių teisių ramstyje nėra išplečiami Sutartyse nustatyti Sąjungos įgaliojimai. Jis turėtų būti įgyvendinamas neperžengiant šių įgaliojimų.

Kalbant apie valstybes nares, ramstyje atsižvelgiama į Europos tautų kultūrų ir tradicijų įvairovę, taip pat į valstybių narių nacionalinį savitumą ir jų nacionalinių, regioninių ir vietos institucijų sandarą. Reikia pažymėti, kad ramsčio priėmimas neturi poveikio valstybių narių teisei apibrėžti savo socialinės apsaugos sistemų pagrindinius principus ir neturėtų paveikti jų finansinės pusiausvyros.

Socialinis dialogas yra vienas svarbiausių būdų stiprinti socialines teises ir skatinti tvarų ir integracinį ekonomikos augimą. Laikantis jų autonomiškumo principo ir teisės imtis kolektyvinių veiksmų visų lygmenų socialiniams partneriams teks labai svarbus vaidmuo įgyvendinant ir taikant Europos socialinių teisių ramstį.

Europos socialinių teisių ramstis

I skyrius. Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti

1. Švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą

Kiekvienas turi teisę į kokybišką ir įtraukų švietimą, mokymą ir mokymąsi visą gyvenimą, kad galėtų išsaugoti ir įgyti kompetenciją, leidžiančią visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime ir sėkmingai įveikti permainas darbo rinkoje.

2. Lyčių lygybė

a) Vienodas požiūris į moteris ir vyrus ir jų lygios galimybės turi būti užtikrinamos ir skatinamos visose srityse, įskaitant dalyvavimą darbo rinkoje, darbo valandas, darbo sąlygas ir kilimą karjeros laiptais.

b) Moterys ir vyrai turi teisę į vienodą užmokestį už vienodos vertės darbą.

3. Lygios galimybės

Kiekvienas, nesvarbu, kokia yra jo lytis, rasinė ar etninė kilmė, religija ar tikėjimas, negalia, amžius ar seksualinė orientacija, turi teisę į vienodą požiūrį ir lygias galimybes užimtumo, socialinės apsaugos, švietimo srityse ir galimybę gauti visuomenei prieinamas prekes ir paslaugas. Skatinama sudaryti lygias galimybes nepakankamai atstovaujamos grupėms.

4. Aktyvus užimtumo rėmimas

- a) Kiekvienas turi teisę laiku gauti konkrečiai jam pritaikytą pagalbą siekiant pagerinti perspektyvas įsidarbinti ar pradėti dirbti savarankiškai. Tai, be kita ko, teisė į paramą ieškant darbo, mokantis ir persikvalifikuojant. Kiekvienas, keisdamas profesinę veiklą, turi teisę į savo socialinės apsaugos ir mokymų teisių perkėlimą.
- b) Jaunimas turi teisę į tolesnį mokymąsi, pameistrystę, mokomąją praktiką arba tinkamo lygio darbo pasiūlymą per 4 mėnesius nuo tapimo bedarbiu arba mokymosi pabaigos.
- c) Bedarbiai turi teisę gauti individualiai pritaikytą, tęstinę ir nuoseklią paramą. Ilgalaikiai bedarbiai turi teisę į išsamų konkrečios jų padėties įvertinimą vėliausiai po 18 mėnesių nedarbo.

II skyrius. Tinkamos darbo sąlygos

5. Saugus ir lankstus užimtumas

- a) Darbuotojai, nesvarbu, kokia jų darbo santykių rūšis ir trukmė, turi teisę į sąžiningą ir vienodą požiūrį dėl darbo sąlygų, galimybę naudotis socialine apsauga ir mokytis. Skatinama pereiti prie neterminuotų įdarbinimo formų.
- b) Atsižvelgiant į teisės aktus ir kolektyvines sutartis darbdaviams užtikrinamas reikiamas lankstumas, leidžiantis greitai prisitaikyti prie pasikeitusių ekonominių aplinkybių.
- c) Skatinamos naujoviškos darbo formos, leidžiančios užtikrinti geras darbo sąlygas. Palaikomas verslumas ir savarankiškas darbas. Sudaromos geresnės profesinio judumo galimybės.
- d) Užkertamas kelias tokiems darbo santykiams, kuriuose sudaromos mažų garantijų darbo sąlygos, be kita ko, nustatant draudimą piktnaudžiauti netipinėmis sutartimis. Bandomasis laikotarpis niekada neturėtų būti ilgesnis nei pagrįsta.

6. Darbo užmokestis

a) Darbuotojai turi teisę į darbo užmokestį, kuris jiems užtikrintų deramą gyvenimo lygį.

b) Užtikrinamas deramas minimalusis darbo užmokestis, leidžiantis patenkinti darbuotojo ir jo šeimos poreikius atsižvelgiant į nacionalines ekonomines ir socialines sąlygas ir išsaugant galimybes įsidarbinti ir paskatas ieškoti darbo. Užkertamas kelias dirbančiųjų skurdui.

c) Darbo užmokestis visuomet nustatomas skaidriai ir nuspėjamai, paisant nacionalinės praktikos ir socialinių partnerių autonomiškumo.

7. Informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsauga atleidimo atveju

a) Įdarbinimo pradžioje darbuotojai turi teisę būti raštu informuoti apie su darbo santykiais susijusias jų teises ir pareigas, be kita ko, apie bandomąjį laikotarpį.

b) Prieš atleidžiami darbuotojai turi teisę būti informuoti apie atleidimo priežastis ir teisę į pakankamo ilgio išpėjimo laikotarpį. Jie turi teisę pasinaudoti veiksminga ir nešališka ginčų sprendimo sistema, o nepagrįsto atleidimo atveju – teisę į teisminę gynybą, įskaitant tinkamą kompensaciją.

8. Socialinis dialogas ir darbuotojų įtraukimas

a) Ekonominės, užimtumo ir socialinės politikos formavimo ir įgyvendinimo klausimais, atsižvelgiant į nacionalinę praktiką, konsultuojamasi su socialiniais partneriais. Laikantis socialinių partnerių autonomiškumo principo ir teisės imtis kolektyvinių veiksmų jie skatinami svarbiais klausimais derėtis ir sudaryti kolektyvinius susitarimus. Prireikus socialinių partnerių sudaryti tarpusavio susitarimai įgyvendinami Sąjungos ir jos valstybių narių lygmeniu.

b) Darbuotojai arba jų atstovai turi teisę į tai, kad jiems svarbiais klausimais, visų pirma dėl perkėlimo, įmonių restruktūrizavimo ir susijungimo, taip pat dėl kolektyvinio atleidimo iš darbo, su jais būtų laiku konsultuojamasi ir apie juos informuojama.

c) Skatinama padėti didinti socialinių partnerių gebėjimus skatinti socialinį dialogą.

9. Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra

Tėvai ir priežiūros pareigų turintys asmenys turi teisę į deramas atostogas, lanksčias darbo sąlygas ir galimybę pasinaudoti priežiūros paslaugomis. Moterims ir vyrams sudaromos vienodos galimybės naudotis specialiomis atostogomis, leidžiančiomis atlikti jų priežiūros pareigas, ir skatinama, kad abiejų lyčių asmenys jomis naudotųsi tolygiai.

10. Sveika, saugi ir pritaikyta darbo aplinka ir duomenų apsauga

- a) Darbuotojai turi teisę į aukšto lygio sveikatos apsaugą ir saugą darbe.
- b) Darbuotojai turi teisę į jų profesinėms reikmėms pritaikytą darbo aplinką, leidžiančią jiems ilgiau dalyvauti darbo rinkoje.
- c) Darbuotojai turi teisę į asmens duomenų apsaugą darbo santykių srityje.

III skyrius. Socialinė apsauga ir įtrauktis

11. Vaikų priežiūra ir parama vaikams

- a) Vaikai turi teisę į kokybišką ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą už prieinamą kainą.
- b) Vaikai turi teisę į apsaugą nuo skurdo. Vaikai iš socialiai remtinės aplinkos turi teisę į specialias lygių galimybių skatinimo priemones.

12. Socialinė apsauga

Darbuotojai (panašiomis sąlygomis ir savarankiškai dirbantieji), nesvarbu, kokia jų darbo santykių rūšis ir trukmė, turi teisę į tinkamą socialinę apsaugą.

13. Bedarbio pašalpos

Bedarbiai turi teisę į valstybinių užimtumo tarnybų aktyvavimo paramą jiems (vėl) integruojantis į darbo rinką ir į pagrįstą laikotarpį mokamas tinkamo dydžio bedarbio pašalpas, atitinkančias jų įnašą ir nacionalines tinkamumo taisykles. Tokios pašalpos neturėtų skatinti jų gavėjų nesiekti kuo greičiau vėl įsidarbinti.

14. Minimalios pajamos

Kiekvienas neturintis pakankamai lėšų turi teisę gauti tinkamo dydžio minimalias pajamas, kurios visais gyvenimo etapais užtikrintų orų gyvenimą, ir turėti realią galimybę gauti tam reikalingų prekių ir paslaugų. Galinčių dirbti asmenų atveju minimalių pajamų mokėjimas turėtų būti derinamas su paskatomis (vėl) integruotis į darbo rinką.

15. Senatvės pajamos ir pensijos

- a) Išėję į pensiją darbuotojai ir savarankiškai dirbę asmenys turi teisę gauti pensiją, proporcingą jų įmokoms ir užtikrinančią tinkamas pajamas. Moterims ir vyrams sudaromos vienodos galimybės įgyti teises į pensiją.

b) Kiekvienas senatvėje turi teisę į išteklius, užtikrinančius orų gyvenimą.

16. Sveikatos priežiūra

Kiekvienas turi teisę laiku gauti įperkamas ir kokybiškas prevencinės ir gydomosios medicinos paslaugas.

17. Neįgaliųjų įtrauktis

Neįgalieji turi teisę į finansinę paramą, užtikrinančią orų gyvenimą, paslaugas, leidžiančias jiems dalyvauti darbo rinkoje ir visuomenės gyvenime, ir jų poreikiams pritaikytą darbo aplinką.

18. Ilgalaikė priežiūra

Kiekvienas turi teisę į kokybiškas ilgalaikės priežiūros paslaugas, visų pirma į namuose teikiamas priežiūros paslaugas ir bendruomenines paslaugas.

19. Būstas ir parama benamiams

a) Asmenims, kuriems labiausiai to reikia, suteikiamas kokybiškas socialinis būstas arba teikiama parama aprūpinant būstu.

b) Pažeidžiami asmenys turi teisę į tinkamą pagalbą ir apsaugą nuo priverstinio iškeldinimo.

c) Skatinant benamių socialinę įtrauktį jiems suteikiama tinkama pastogė ir paslaugos.

20. Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis

Kiekvienas turi teisę gauti kokybiškas paslaugas, be kita ko, vandens tiekimo, sanitarijos, energetikos, transporto ir finansinių paslaugų ir skaitmeninio ryšio. Asmenims, neturintiems galimybių naudotis tokiomis paslaugomis, turi būti taikomos paramos priemonės.